

Research Paper

The Requirements for the Establishment of the System of Benevolence and Charity: A Case Study on German Non-Governmental Organizations

Rahim Sarhangi¹, Zainab Moradinezhad*²

¹ Ph. D. in Management, Department of Management and Economy, Sharif University of Technology, Tehran, Iran. Rahim. Sarhangi.ir@gmail.com

² Ph. D. in Political Sociology, Department of Social Science, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. z.moradinezhad@gmail.com

10.22080/ssi.2023.24447.2051

Received:

October 22, 2022

Accepted:

February 7, 2023

Available online:

February 27, 2023

Keywords:

Benevolence and charity system, Non-governmental organizations, Germany, Service provision, Accountability.

Abstract

Objectives: In today's world, the non-governmental organizations have proven their presence in many fields, including the welfare field, and it seems that they have an indispensable position in the establishment. They have a system of benevolence and charity. The aim of the present research is to investigate the paradoxical nature of independence and dependence of German non-governmental organizations (principle of subordination) and their accountability mechanisms toward regulatory institutions. **Study method:** This research was conducted with a qualitative approach and documentary method. **Findings:** Based on the results of the research, the contribution of the mentioned organizations in Germany is expanding by maintaining independence from the government in providing services to the needy people, and they use five accountability mechanisms to respond to the government and government agencies. In Iran's peer organizations, however, due to the existence of a non-functional relationship, there is no independence, and due to the absence of a regulatory system and a coordinating mechanism, their performance is practically not evaluated. **Conclusion:** based on the findings of the research and to apply these results in the establishment of the charity system, some recommendations can be made about peer organizations in Iran: 1. Services should be provided to the disadvantaged organization involved in the policy making process. 2. The best services should be given to the needy classes, a managed division of work should be done between governmental and non-governmental organizations. 3. The government should maintain its supervisory role and demand periodical reports from the custodian organizations. 4. To prevent parallel work between the custodian institutions, support should be individual-oriented and based on the national code of individuals. 5. The mission and description of the duties of the custodian organizations should be based on their level of empowerment and organizational capability. 6. A specific system should be set up to apply transparency in providing aid to governmental and non-governmental institutions.

*Corresponding Author: Zainab Moradinezhad

Address: Ph. D. in Political Sociology, Department of Social Science, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran   Email: z.moradinezhad@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

Based on the general welfare and social security policies announced by the Supreme Leader on 1/21/1401, creating public welfare, eliminating poverty and deprivation, supporting the classes and target groups of social services, including the homeless, the disabled, and the elderly and what is required from the goals of welfare and social security that are stated in Principles 3, 21, 28, 29, 31 and 43 of the Constitution, an efficient, empowering, justice-based, dignifying, and comprehensive system for social security of all should be designed and implemented which is derived from Islamic-Iranian models and based on an efficient administrative system, eliminating unnecessary organizations and unfair discriminations, as well as taking advantage of people's participation.

One of the methods that can be used to obtain the requirements for establishing such a system is to use the successful experiences of other countries in this field. One of the distinct characteristics of the Federal Republic of Germany is having a comprehensive system in the field of social security. In addition, in this direction, institutions under the supervision of the private sector, parties or charitable institutions and churches help the government to complete and make the social security system as inclusive as possible. Therefore, it can be said that the German government has used all the power and capacity of non-governmental organizations to provide services to the needy and reduce poverty. The present study intends to use the alignment of governmental and non-governmental organizations in this country to establish the system of benevolence and charity in Iran. The aim of the current research can be stated in the following two questions:

1. How can the paradox of independence and dependence of German non-governmental organizations (legal independence and financial dependence on the government) be realized? (Principle of compliance)

2. What are the accountability mechanisms of German non-governmental organizations in front of regulatory bodies?

Methods

The current research method is document-library; This means that the researchers have obtained the texts by referring to domestic and foreign scientific sites and have compiled them based on the goals and direction of the study. However, it should be noted that they selected and sampled from the obtained sources.

Results

In providing social services, non-governmental organizations in Germany strive to shape and improve society and guarantee social rights. Their goal is to protect the dignity of individuals, to create a life of solidarity in a pluralistic world, and to live in freedom, justice, and peace. These organizations have no risk of replacing the government because the government is the biggest actor in providing social services. Germany's welfare system is unique in Europe and this issue is caused by the existence of non-governmental organizations alongside the government in providing services to the poor and needy. Based on this, it can be said that in Germany, the concepts of public interests and public responsibilities have gradually changed from the government to other actors and are still changing, and this process led to the creation of new roles for non-profit organizations. In such a situation, the government was placed in the position of an "empowering" and "animator" element. In fact, the non-profit sector can become a testing ground for new ideas. This is where compliance becomes a modern issue and independence regains its meaning. Among the accountability mechanisms, social audit has a distinctive comprehensiveness. This mechanism is a strategic response that can help NGOs in shaping long-term approaches to address social development problems.

Conclusion

Based on the results of this research and in line with the requirements of establishing the benevolence and charity system, some

recommendations can be made regarding peer organizations in Iran:

- For providing services to the deprived, non-governmental organizations should also be allowed to operate and involve in the policy-making process. In this case, non-governmental organizations will not lose their sense of usefulness and trust, and social capital will increase in the society; finally, the civil society, which is the link between the government and the nation, will remain.

- For providing the best services to the needy and vulnerable groups, there should be a principled and managed division of work between the governmental and non-governmental organizations. In such a situation, the occurrence of overlapping between organizations can be prevented, and at the same time, this issue will lead to synergy between them.

The government is only a distributor of responsibility and power between governmental and non-governmental organizations, not the one that takes over the policy-making process centrally. In this case, governmental and especially non-governmental organizations will be more inclined to use innovative approaches

- The government should maintain its supervisory role and demand periodical reports from governmental and non-governmental organizations related to providing services to the needy. In other words, related organizations should be accountable to the government and report

their performance to the government with as much transparency as possible.

- Providing services to vulnerable groups should be individual-oriented and based on their national code. If this action is realized, it will bring two important functions: 1. Parallel work between organizations and institutions will be prevented to a large extent. 2. There will be no deserving person who is not subject to the help of any supportive institution and organization.

- One of the basic and key points that should be paid attention to is that the mission and description of the duties of the organizations in charge of the support field should be in accordance with the level of capability and financial and human resources. Otherwise, planning and policy-making will fail.

- To operationalize accountability and transparency in the social security system (helping governmental and non-governmental institutions), a specific system should be set up to audit the organizations and institutions in charge of supporting vulnerable groups and providing services to them. .

Funding

This study had no financial support.

Authors' contribution

Both authors contributed equally to the writing of the article.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

پژوهشی

الزامات استقرار نظام احسان و نیکوکاری (مطالعه موردی): سازمان‌های غیردولتی آلمان

رحیم سرهنگی^۱، زینب مرادی نژاد^{۲*} ID

^۱ دکتری مدیریت، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه صنعتی شریف، تهران، ایران. sarhangi.sharif@gmail.com
^۲ دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. z.moradinezhad@gmail.com

doi 10.22080/ssi.2023.24447.2051

چکیده

اهداف: در دنیای کنونی، سازمان‌های غیردولتی متعلق به آن در بسیاری از حوزه‌ها از جمله حوزه رفاهی حضور خود را به اثبات رسانده‌اند و به‌نظر می‌رسد با مدیریت و ساماندهی آن‌ها، جایگاهی غیرقابل‌انگام در استقرار نظام احسان و نیکوکاری دارند. هدف پژوهش، بررسی چگونگی پارادوکسیال استقلال در عین وابستگی سازمان‌های غیردولتی آلمان (اصل تبعیت) و مکانیسم‌های پاسخگویی آن‌ها در مقابل نهادهای تنظیم‌گر بوده‌است. روش مطالعه: این پژوهش با رویکرد کیفی و روش اسنادی انجام شده است. یافته‌ها: بر اساس نتایج پژوهش، سهم سازمان‌های مذکور در آلمان با حفظ استقلال از دولت در ارائه خدمات به افراد نیازمند در حال گسترش است و جهت پاسخگویی به دولت و دستگاه‌های دولتی از پنج مکانیسم پاسخگویی استفاده می‌کنند. در سازمان‌های هم‌تا در ایران از یک‌سو، به دلیل وجود یک رابطه غیرکارکردی، استقلال در عین وابستگی در آن‌ها شکل نگرفته‌است و از سوی دیگر به دلیل عدم وجود یک نظام تنظیم‌گر و یک مکانیزم هماهنگ‌کننده، ارزیابی عملکرد آن‌ها عملاً صورت نمی‌پذیرد. نتیجه‌گیری: بر مبنای یافته‌های پژوهش و در راستای کاربردی نمودن این نتایج در استقرار نظام احسان و نیکوکاری می‌توان چند توصیه را در مورد سازمان‌های هم‌تا در ایران مطرح نمود: ۱. در ارائه خدمات به محرومین، سازمان‌های مذکور را در فرایند سیاست‌گذاری دخیل نمود. ۲. جهت ارائه هرچه بهتر خدمات به اقشار نیازمند، یک تقسیم کار مدیریت‌شده بین سازمان‌های دولتی و غیردولتی صورت پذیرد. ۳. دولت نقش نظارتی خود را حفظ نماید و از سازمان‌های متولی گزارش‌های ادواری طلب نماید. ۴. جهت ممانعت از موازی کاری بین نهادهای متولی، حمایت‌ها فردمحور و بر پایه کد ملی افراد باشد. ۵. مأموریت و شرح وظایف سازمان‌های متولی، بر اساس سطح توانمندسازی و قابلیت سازمانی آن‌ها باشد. ۶. سامانه‌ای مشخص جهت اعمال شفافیت در کمک‌رسانی نهادهای دولتی و غیردولتی راه‌اندازی شود.

تاریخ دریافت:

۳۰ مهر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۸ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۱۰ اسفند ۱۴۰۱

کلیدواژه‌ها:

نظام احسان و نیکوکاری؛
سازمان‌های غیردولتی؛ آلمان؛
ارائه خدمات و پاسخگویی.

* نویسنده مسئول: زینب مرادی نژاد

آدرس: دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، ایمیل: z.moradinezhad@gmail.com

دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

۱ بیان مسأله

یکی از روش‌هایی که می‌توان جهت اخذ الزامات استقرار چنین نظامی از آن بهره جست، استفاده از تجربیات موفق سایر کشورها در این زمینه است. آلمان یکی از کشورهایی است که به داشتن نظامی فراگیر در زمینه تأمین اجتماعی مشهور است. کشور مذکور ضمن تبعیت کامل از نظام اقتصاد بازار، رفاه عمومی و تحت پوشش تأمین اجتماعی قرار دادن همه افراد را در اولویت اهداف و سیاست‌های خود قرار داده است. نظام گسترده و نسبتاً پیچیده تأمین اجتماعی در آلمان شرایطی را به وجود آورده که کمتر کسی را می‌توان در زیر خط فقر یافت، حتی این امر در مورد پناهندگان هم صدق می‌کند. ضمن این‌که در این مسیر، نهادها و مؤسسات تحت نظر بخش خصوصی، احزاب و یا مؤسسات خیریه و کلیساها به دولت در جهت کامل کردن و فراگیر کردن هرچه بیشتر نظام تأمین اجتماعی کمک می‌کنند (علی حسینی، ۱۳۸۲: ۱). از این رو می‌توان گفت، دولت آلمان از تمام توان و ظرفیت سازمان‌های غیردولتی در راستای ارائه خدمات به نیازمندان و کاهش فقر بهره گرفته است. پژوهش حاضر در نظر دارد از چگونگی هم‌راستایی سازمان‌های دولتی و غیردولتی در این کشور جهت استقرار نظام احسان و نیکوکاری در ایران استفاده کند.

به نظر می‌رسد که محبوبیت فزاینده سازمان‌های غیردولتی در زمینه توسعه و ارائه خدمات، با ظهور برنامه به اصطلاح «سیاست جدید» در چند دهه گذشته مرتبط باشد (راینسون^۱، ۱۹۹۳، مور^۲، ۱۹۹۳، کلیتون^۳ و همکاران، ۲۰۰۰). این دستور کار، به نوبه خود، ناشی از شک و تردید فزاینده در مورد نقش دولت در توسعه و کاهش فقر (سانیال^۴، ۱۹۹۴) و نگرانی در مورد پیامدهای منفی رفتار «رانت جویی» بروکرات‌های دولتی است (بوکانان^۵ و تولاک^۶، ۱۹۶۲). تأکید بر دستور کار سیاست جدید این ایده است که ابتکارات بخش خصوصی ذاتاً کارآمدتر از ابتکارات

تأمین اجتماعی در جمهوری اسلامی اهداف عالیۀ کفاف و حیات طیبه و تعالی افراد، خانواده‌ها و جامعه و رشد فضایل اخلاقی و تکامل معنوی آحاد جامعه را دنبال می‌کند. رفع فقر و محرومیت با اولویت‌پیریزی نظام اقتصادی صحیح و عادلانه و شکل‌دهی نظام چندلایه تأمین اجتماعی و پوشش فراگیر مخاطرات اقتصادی و اجتماعی در زندگی متناسب با نیازهای جامعه هدف است.

بر مبنای سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی که توسط مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۴۰۱/۱/۲۱ ابلاغ گردید، ایجاد رفاه عمومی، برطرف کردن فقر و محرومیت، حمایت از اقشار و گروه‌های هدف خدمات اجتماعی از جمله بی‌سرپرستان، از کار افتادگان، معلولان و سالمندان و آنچه از اهداف رفاه و تأمین اجتماعی که در اصول ۳، ۲۱، ۲۸، ۲۹، ۳۱ و ۴۳ قانون اساسی آمده است، اقتضا می‌کند نظامی کارآمد، توانمندساز، عدالت بنیان، کرامت‌بخش و جامع برای تأمین اجتماعی همگان که برگرفته از الگوهای اسلامی-ایرانی و مبتنی بر نظام اداری کارآمد، حذف تشکیلات غیرضروری و رفع تبعیض‌های ناروا و بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی باشد، طراحی و اجرا شود.

به طور کلی استقرار نظام‌ها در تمامی حوزه‌ها در حال حاضر به‌عنوان یک چالش مهم در دنیای کنونی مطرح است، چراکه اگر در این مرحله خطایی رخ دهد علاوه بر اتلاف زمان و انرژی، سیستم نیز پاسخگوی نیازها و مطالبات جامعه نخواهد بود. از این رو، توجه فزاینده به مرحله الزامات و رویکردهای مختلف برای تعیین آن‌ها منجر به شناسایی روش‌ها و تکنیک‌های فراوانی می‌شود که مسیر را جهت دستیابی به اهداف از پیش تعیین‌شده هموارتر خواهد کرد.

4 - Sanyal
5 - Buckanan
6 - Tullock

1 - Robinson
2 - Moore
3 - Clayton

مردم‌نهاد حمایتی، برای آشناسازی مسائل اجتماعی «اثرگذاری محدود» است. نداشتن پشتوانه حقوقی و قانونی، و نبود شیوه‌های اقناع‌کننده برای ادعاسازی، از جمله دلایل شکل‌گیری این مانع است. سازمان‌های مذکور با برجسته ساختن ابعاد وخیم و زنده آسیب‌های اجتماعی، متهم به تحریف واقعیت‌ها و نوعی سیاه‌نمایی هستند. این چالش‌ها مانع عمومی شدن مسائل اجتماعی مورد توجه آن‌ها و متقاعد شدن بخش محدودی از جامعه می‌شود.

رزاقی و لطفی خاچکی (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی، با تأکید بر رابطه آن‌ها با دولت» نشان دادند که پیامد ضعف قوانین تأسیس سازمان‌های مردم‌نهاد و ناهماهنگی دستگاه‌های دولتی متولی، وابستگی مالی و عدم استقلال از دولت، بی‌اعتمادی دوطرفه میان دولت و این سازمان‌ها، فقدان رویکرد منسجم و یکدست آن‌ها به دولت، عدم‌گشودگی نهادهای دولتی و ضعف سیستم اداری و مشخص نبودن معیارها و سازوکار نظارتی دولت منجر به چالش در رابطه بین سازمان‌های مردم‌نهاد با دولت شده است.

بکر^۴ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «سازمان‌های مذهبی به‌عنوان تأمین‌کنندگان خدمات اجتماعی در آلمان» چنین بیان داشت که در ارائه خدمات اجتماعی، سازمان‌های غیردولتی مذهبی در آلمان برای شکل دادن و بهبود جامعه و تضمین حقوق اجتماعی تلاش می‌کنند. هدف انجمن کاریتاس آلمان حفاظت از حیثیت افراد، ایجاد یک زندگی همبستگی در جهانی کثرت‌گرا و متعهد کردن خود در سراسر جهان به زندگی در آزادی، عدالت و صلح است. به‌عنوان یک سازمان خیریه کلیسای کاتولیک، انجمن کاریتاس آلمان به شکل‌گیری زندگی کلیسا و جامعه به‌طور کلی کمک می‌کند.

عمومی هستند (ادواردز^۱ و هولم^۲، ۱۹۹۶، a، ۱۹۶۱). سازمان‌های غیردولتی نه‌تنها کارآمدتر، نوآورتر و پویاتر از بروکراسی‌های دولتی تلقی می‌شوند، بلکه برای نهادینه‌سازی مکانیسم‌های پاسخگویی دموکراتیک مشابه آن‌هایی که حدود یک قرن پیش در دموکراسی‌های لیبرال غرب ظهور کردند، اهمیت دارند. استدلال می‌شود که دموکراسی در صورتی شکوفا می‌شود که از پایین توسط یک جامعه مدنی پر جنب‌وجوش حفظ شود (پاتنام^۳، ۱۹۹۳). سازمان‌های غیردولتی کمک می‌کنند تا مقامات منتخب را «روی پای خود» نگه دارند و بنابراین عناصر کلیدی در روند توسعه دموکراتیک و کاهش فقر به شمار می‌آیند. چنانچه سازمان‌های غیردولتی عملکرد خوبی داشته باشند، به‌نظر می‌رسد به دلیل سبک‌های مختلف سیاست‌گذاری است. در برخی موارد، سازمان‌های غیردولتی به این دلیل موفق هستند که شیوه عملکرد خود را رویکرد مشارکتی برای مداخله در سیاست اتخاذ می‌کنند.

با توجه به آنچه گفته شد، هدف پژوهش حاضر را می‌توان در دو سؤال زیر مطرح نمود:

۱. پارادوکس استقلال در عین وابستگی سازمان‌های غیردولتی آلمان (استقلال حقوقی و وابستگی مالی به دولت) چگونه تحقق می‌پذیرد؟ (اصل تبعیت)

۲. مکانیسم‌های پاسخگویی سازمان‌های غیردولتی آلمان در مقابل نهادهای تنظیم‌گر چگونه است؟

۲ پیشینه پژوهش

لطفی خاچکی و ایمانی جاجرمی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «مطالعه موانع شناساندن مسائل اجتماعی به جامعه توسط سازمان‌های مردم‌نهاد با روش نظریه مبنایی» چنین بیان داشتند که مطابق یافته‌ها، محوری‌ترین چالش پیش روی سازمان‌های

3 - Putnam
4 - Becker

1 - Edwards
2 - Hulme

آگاهی اجتماعی و توسعه انسانی در جامعه نباید به پای صندوق‌های رأی و انتخابات محدود شود. هنگامی که از حقوق عمومی سخن به میان می‌آید خیلی سریع ذهن‌ها به سوی سهم مردم در ساختار سیاسی متمرکز می‌شود. حال اینکه مشارکت اجتماعی مردم معیار مناسبی برای تعیین جایگاه مردم در ساختار سیاسی یک کشور است. مشارکت اجتماعی آن‌ها بیشتر در امور غیرسیاسی و در قالب سازمان‌های غیردولتی معنا پیدا می‌کند. هنگامی که مردم برای اداره بخشی از امور زندگی خود یا کمک به هم‌نوعان به صورت داوطلبانه وارد عرصه کار می‌شوند، این کار گروهی و جمعی در نهایت به خدمات‌رسانی مردم به مردم ختم می‌شود. در مشارکت اجتماعی بهره‌وری دوسویه وجود دارد. از یک طرف، مردمی که از توانمندی مالی، ذهنی و تخصصی برخوردارند با ارائه خدمات انسان‌دوستانه در حوزه فقرزدایی، کمک به تحصیل، کمک به بیماران و... مشارکت می‌کنند و از طرف دیگر، این کمک‌ها به تقویت روحیه خودباوری و مسئولیت‌پذیری در میان شهروندان ختم می‌شود که این امر در نهایت به نفع دولت‌هاست» (بی‌تام، ۱۳۸۴، ۲۳). طبق نظریه «دیوید بی‌تام» یکی از ارزش‌های بنیادی و معیارهای توسعه‌یافتگی جوامع، میزان مشارکت اجتماعی شهروندان در امور جامعه است. سازمان‌های مردم‌نهاد، حوزه‌های مختلف اجتماعی شهروندان را در یک جامعه تحت پوشش قرار می‌دهند.

یورگن هابرماس معمولاً با مفهوم حوزه عمومی و نظریه کنش ارتباطی‌اش شناخته شده است. حوزه عمومی به مثابه نتیجه ارتباط جامعه و دولت، فراهم‌کننده امکان گفتگو و نقد آشکار ابعاد، جنبه‌ها و ساختارهای گوناگون چیره بر زندگی اجتماعی است. به عقیده وی، حوزه عمومی، جایگاهی در میان جامعه مدنی و دولت دارد و به واسطه آن بحث عمومی-انتقادی در خصوص مسائل همگانی نهادینه

ابراهیم^۱ و هولم (۲۰۱۰) پژوهشی با عنوان «آیا جامعه مدنی به فقرا کمک کرده است؟ - مروری بر نقش و مشارکت جامعه مدنی در کاهش فقر» انجام دادند و در آن به بررسی دستاوردهای جامعه مدنی در زمینه کاهش فقر می‌پردازند. تمرکز عمدتاً بر سه حوزه است (۱) حمایت (۲) تغییر خطامشی و (۳) ارائه خدمات. این پژوهش با تکیه بر این مطالعات موردی، کلیدهای موفقیت و دلایل شکست سازمان‌های جامعه مدنی در مقابله مؤثر با کاهش فقر را توضیح می‌دهد.

از این رو، همان‌طور که مشاهده می‌گردد در مورد سازمان‌های مردم‌نهاد هم در حوزه داخلی و هم خارجی پژوهش‌های زیادی صورت پذیرفته و به بسیاری از جنبه‌های آن پرداخته شده است. اما پژوهشی گسترده که به طور اختصاصی به کشور آلمان (در بیان مسأله، سیستم تأمین اجتماعی این کشور و سهم سازمان‌های مردم‌نهاد در این سیستم اشاره شد) به صورت مطالعه موردی پرداخته شده باشد، نحوه تعامل و همکاری سازمان‌های دولتی و غیردولتی آن را در راستای ارائه خدمات به محرومین و کاهش فقر را مورد بررسی قرار دهد و همچنین به مکانیسم‌های پاسخگویی آن‌ها و نیز شفافیتشان بپردازد، صورت نگرفته است. لذا پژوهش حاضر بر آن است که این خلأ پژوهشی را مرتفع نماید.

۳ چارچوب مفهومی

چارچوب مفهومی پژوهش حاضر حول دو مفهوم «مشارکت اجتماعی»^۲ و «خیر عمومی»^۳ شکل گرفته که در بحث مشارکت اجتماعی از نظریه «دیوید بی‌تام»^۴ و در بحث خیر عمومی از دیدگاه «یورگن هابرماس»^۵ بهره جسته است.

«دیوید بی‌تام» در کتاب «دمکراسی و حقوق بشر»^۶ (۱۹۹۹) مشارکت اجتماعی را یکی از معیارهای جامعه پویا می‌داند و چنین بیان می‌دارد که: «ارزیابی

4 - David Beetham

5 - Jürgen Habermas

6 - Democracy and human rights

1 - Ebrahim

2 - Social participation

3 - Common good

اجتماعی سازمان‌های مردم‌نهاد، گسترش خیر عمومی است، چراکه خیر عمومی تنها در شمایل تشکلی از همبستگی افراد که چیزی فراتر از منافع تک‌تک آن‌ها باشد، رخ می‌دهد.

۴ روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، اسنادی است، پژوهش اسنادی، تحقیقی مبتنی بر شواهد برگرفته از مطالعه اسناد، مانند آرشیوها یا آمار رسمی است (مجدفر، ۱۳۸۳: ۲۷۶).

اسنادی که در پژوهش اسنادی مورد استفاده قرار می‌گیرند عمدتاً شامل اطلاعات و نتایجی است که توسط نویسندگان و پژوهشگران قبلی در حوزه مورد بحث فراهم گردیده‌اند (گیدنز، ۱۳۹۸: ۷۲۶). نمونه‌گیری مورد استفاده، از نوع هدفمند بوده‌است، بدین معنا که سندی انتخاب شده است که پژوهشگران را به هدف مطالعه نزدیک‌تر نماید. پژوهشگران با مراجعه به سایت‌های علمی داخلی و خارجی به متون دست یافته‌اند و آن‌ها را بر اساس اهداف و جهت‌گیری مطالعه دسته‌بندی نموده‌اند. البته باید توجه نمود که همه منابع دارای ارزش علمی و محتوایی یکسانی نیستند و بر این اساس، از بین منابع به دست آمده، دست به‌گزینش و نمونه‌گیری زدند.

۵ یافته‌های پژوهش

در ابتدا نظام رفاهی کثرت‌گرای کشور آلمان به همراه مهم‌ترین اصل اساسی سازمان‌های غیردولتی آلمان و رویکردهای این سازمان‌ها برای کاهش فقر مورد بررسی قرار گرفته‌است. در ادامه مکانیسم‌های پاسخگویی سازمان‌های مذکور بیان شده است.

می‌شده است. هابرماس این حوزه را دارای تباری اجتماعی، انتقادی و کارکردهای سیاسی مشخصی همچون استقلال حوزه خصوصی و نیز شکل‌گیری نهادهای مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد می‌داند. از این رو، با در نظر گرفتن بنیاد مسائل و مباحث موجود در خصوص مفهوم حوزه عمومی هابرماس و تحلیل ارتباط آن با خیر عمومی و کالاهای عمومی، مسأله سازمان‌های مدنی با مفهوم خیر عمومی در نظر گرفته می‌شود.

مجموع امور خیر و مطلوبی را که به‌وسیله کنش‌های جمعی در طی دوره‌ای شکل می‌گیرد و از طرف اکثریت اعضای آن جامعه، مطلوب، خواستنی و خیر به‌طور عام تلقی می‌شود، می‌توان خیر عمومی نامید (ریش، ۲۰۱۸). کاهیل^۲ (۲۰۰۴) خیر عمومی را به‌عنوان تشکلی برای همبستگی افراد که چیزی فراتر از منافع تک‌تک افراد در کل جامعه است، تعریف می‌کند (کاهیل، ۲۰۰۴: ۴) که آشکارترین نمود آن را می‌توان در سازمان‌های غیردولتی دید.

مشخصه خیر عمومی این است که نمی‌تواند به‌تنهایی توسط افراد تعریف شود. آن‌ها توسط افراد به‌طور جداگانه قابل‌ساخت نیستند بلکه فقط به دلیل نوعی همکاری اجباری نیز وجود ندارند. خیر عمومی به دلیل یک سنت عمل مشترک وجود دارد که آن را امکان‌پذیر می‌کند که در آن مردم آزادانه مشارکت می‌کنند، در نتیجه حفظ می‌شود و توسعه می‌یابد. بدون تردید افراد خاص ممکن است آزادانه شروع به مشارکت یا توقف در این کار کنند. اما این امور خیر بیش از آن که به‌سادگی با انتخاب فردی از یک منبع موجود قابل‌دستیابی باشند، تنها به‌وسیله کنش مشترک باهم تولید می‌شوند.

بر این اساس می‌توان چنین نتیجه گرفت که سازمان‌های غیردولتی با مشارکت اجتماعی گسترده خود در عرصه عمومی، خواهان گسترش هرچه بیشتر خیر عمومی به افراد به‌ویژه اقشار نیازمند و آسیب‌پذیر هستند. بر این مبنا، هدف مشارکت

۵/۱ نظام رفاه اجتماعی کثرت‌گرا^۱ در آلمان

ویژگی اصلی یک کشور آزاد و دمکراتیک وجود یک جامعه مدنی قوی و فعالیت بسیاری از سازمان‌های غیردولتی است، بدین معنا که مردم آزادانه معاشرت کنند و سعی نمایند با سازمان‌دهی در گروه‌ها و سازمان‌هایی بر سیاست در سطح محلی، ملی یا بین‌المللی تأثیر بگذارند و به‌طور کلی زندگی یا محیط خود را باهم مدیریت کنند.

به‌طور کلی، نظام اجتماعی جمهوری فدرال آلمان بر اساس اصل همبستگی هدایت می‌شود که بر ایجاد شبکه‌ای نزدیک از خدمات و تسهیلات اجتماعی که برای ارائه کمک به افراد دارای نیازهای بهداشتی و اجتماعی ایجاد شده است و توسط دولت تضمین و هدایت می‌شود. سازمان‌های غیردولتی رفاه اجتماعی نیز نقش مهمی در جلب توجه مردم، شکل‌دهی به آگاهی اجتماعی و ایجاد انگیزه در مردم برای متعهد شدن به کار اجتماعی داوطلبانه ایفا می‌کنند و بر این عقیده هستند که وجدان اجتماعی را نمی‌توان با حکم دولت ایجاد کرد.

در نظام رفاهی کشور آلمان سازمان‌های غیردولتی در ارائه خدمات مقدم‌تر هستند. این خدمات و تسهیلات با استفاده از منابع مالی خود، از جمله هزینه‌هایی که توسط مؤسسات بیمه اجتماعی یا ارگان‌های مسؤول کمک‌های اجتماعی، رفاه جوانان و غیره در ازای خدمات ارائه‌شده پرداخت می‌شود و کمک‌های بلاعوض دولتی که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، تأمین مالی می‌کنند. بیش از نیمی از خدمات ارائه‌شده در زمینه مددکاری اجتماعی در غرب آلمان توسط بخش غیردولتی ارائه می‌شود (بکر، ۲۰۱۵، ۲۵).

سازمان‌های مسؤول خدمات اجتماعی غیردولتی در آلمان رقبای یکدیگر هستند. چنین رقابتی آزادی انتخاب افراد محروم را تضمین می‌کند. در آلمان

رقابت بین ارائه خدمات اجتماعی به شکل خاصی شکل گرفته‌است که به آن سیستم سه جانبه اجتماعی می‌گویند. یک رابطه سه جانبه بین افراد بی‌بضاعت، دولت و ارائه‌دهندگان خدمات وجود دارد. دولت خدمات اجتماعی را به افراد محروم اعطا می‌کند، اما این خدمات را به‌تنهایی ارائه نمی‌دهد. در عوض، با ارائه‌دهندگان خدمات، در مورد استانداردهای خدمات و بازپرداخت هزینه، وارد روابط قراردادی می‌شود و شخص فقیر این حق را دارد که خودش انتخاب کند که از کدام ارائه‌دهنده خدمات برای ادعای وعده دولت استفاده کند یا به عبارت دیگر کدام ارائه‌دهنده را انتخاب کند.

به‌طور کلی می‌توان گفت، رقابت بین سازمان‌های ارائه‌کننده خدمات، کیفیت خدمات ارائه‌شده را تضمین می‌کند، نوآوری را امکان‌پذیر می‌سازد و ساختارهای پیشنهادی و استقرار سرمایه‌گذاری‌ها و پرسنل را با نیازهای مشتریان تطبیق خواهد داد (بکر، ۲۰۱۵، ۲۷ - ۲۶). از این رو، این پرسش مطرح می‌شود که بر پایه چه اصل محوری‌ای سازمان‌های غیردولتی در آلمان توانسته‌اند به میزان زیادی، در کنار دولت، نقش مهمی را در ارائه خدمات به نیازمندان ایفا نمایند.

۵/۱/۱ مهم‌ترین اصل اساسی سازمان‌های غیردولتی آلمان: اصل تبعیت^۲

تبعیت یک اصل سیاستی است که تصریح می‌کند که تصمیمات باید همیشه در پایین‌ترین سطح ممکن یا نزدیک‌ترین مکانی که تأثیرشان را می‌گذارند، اتخاذ شوند. به‌طور کلی در دولت، تبعیت به‌عنوان یک اصل برای تعیین نحوه تقسیم یا تقسیم اختیارات بین سطوح مختلف دولت و با سطوح مختلف مشارکت عمومی درک شده است. این اصل در سیاست اجتماعی، بیان می‌کند که دولت تنها زمانی باید مداخله کند که شهروندان، سازمان‌های خصوصی و جوامع محلی نتوانند خودشان با مشکلات اجتماعی مقابله کنند.

2 - Principle of Subsidiarity

1 - Pluralist social welfare system

دولتی و با بودجه اولیه دولتی فعالیت می‌کنند. در این سناریو، سازمان‌های غیرانتفاعی می‌توانند بخشی از تقسیم کار شوند، اگرچه نقش منابع آن‌ها کمتر مشخص خواهد شد. در اینجا استقلال حقوقی و وابستگی مالی باهم وجود داشت (هلموت، ۲۰۰۹، ۵۴). علیرغم جذابیت اصل تبعیت، دو اشکال اساسی دارد: (۱) دولت ممکن است به‌طور کامل از مسؤلیت خود کناره‌گیری کند و همه‌چیز را به ابتکارات گروه‌ها و انجمن‌های رفاهی داوطلبانه بسپارد تا در هزینه‌ها صرفه‌جویی کند. (۲) نهادهای رفاهی داوطلبانه ممکن است مشخصات/ هویت فردی خود را از دست بدهند اگر بیش‌ازحد به حمایت دولت متکی باشند. برای پرهیز از این دام‌ها، **شیوه‌های همکاری نهادینه‌شده** باید ایجاد شود تا نهادهای رفاهی داوطلبانه و مقامات دولتی در زمینه‌های عمل مذاکره کنند و مشخص کنند که چه کسی مسؤؤل انجام کدام وظایف است (بکر، ۲۰۱۵، ۲۶). بر پایه آنچه گفته شد، سازمان‌های مردم‌نهاد در آلمان بر اساس اصل تبعیت (حفظ استقلال در عین وابستگی به دولت) توانسته‌اند سهم مهمی در ارائه خدمات به اقشار نیازمند و آسیب‌دیده داشته باشند. اما سازمان‌های مذکور این نقش مهم را با رویکردهایی انجام می‌دهند که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود:

۵٫۱٫۲ رویکردهای سازمان‌های غیردولتی برای کاهش فقر: بسیج عمومی، تغییر

سیاست و ارائه خدمات

جامعه مدنی می‌تواند با فعالیت در سطوح مختلف (محلی، ملی و جهانی) توسعه را در تمامی ابعاد و جوانب ارتقا دهد. در ارزیابی نقش جامعه مدنی در کاهش فقر، می‌توان چهار بعد اصلی جامعه مدنی را بررسی کرد: (۱) ساختار آن. (۲) فضایی که در آن فعالیت می‌کند. (۳) ارزش‌هایی که از آن حمایت می‌کند، و (۴) تأثیر آن بر سیاست‌گذاری (آن‌ها، ۲۰۰۴، ۲۹-۳۲). تمرکز این تحلیل عمدتاً بر ارزش‌ها و تأثیر سازمان‌های جامعه مدنی است که در زمینه

اصل تبعیت رفاه عمومی به تأثیرگذارترین وزنه تعادل ایدئولوژیک در برابر ایده‌های دولت‌محور تأمین رفاه تبدیل شد. اصل تبعیت در اصل، مترادف هر نوع جایگزین نهادی برای دولت در سیاست اجتماعی شد. این اصل به‌عنوان جایگزینی برای دولت رفاه عمومی در دهه ۱۹۵۰ قدرت قابل‌توجهی پیدا کرد. انجمن‌های رفاهی رایگان، یعنی شبکه‌های بزرگ سازمان‌های غیرانتفاعی مرتبط با انجمن‌های مذهبی یا سیاسی، به تجسم اصل تبعیت تبدیل شدند.

اصل تبعیت - که در اصل توسط نل-برونینگ (۱۹۷۶) فرموله شد و مربوط به حل‌وفصل اصطکاک‌های سکولار-مذهبی بین سال‌های ۱۸۸۰ و ۱۹۱۸ بود و به‌طور کامل تنها پس از جنگ جهانی دوم توسعه یافت - اولویت را به بخش غیرانتفاعی نسبت به تأمین عمومی امور اجتماعی اختصاص می‌دهد.

انجمن‌های رفاهی به تجسم تفسیر جدیدی از اصل تبعیت تبدیل شدند و نقش آن‌ها عمیقاً در سیاست‌ها و قوانین اجتماعی ماندگار شد. به‌عنوان مثال، در ماده ۱۰ قانون مددکاری اجتماعی آلمان چنین آمده است: «دستگاه‌های دولتی موظف‌اند از انجمن‌های آزاد بهزیستی در فعالیت‌های خود در زمینه کمک‌های اجتماعی به نحو مقتضی حمایت کنند». در هر صورت، اصل تبعیت به این معنا بود که برنامه‌های رفاه عمومی اغلب از طریق شبکه انجمن‌های آزاد بهزیستی اجرا می‌شد (هلموت، ۲۰۰۹، ۵۳). استقلال بخش سوم همراه با وابستگی از نظر حمایت مالی به این معنی است که ارائه‌دهندگان غیرانتفاعی بزرگ از یک‌سو تا حدودی از جامعه و از سوی دیگر از سیاست پارلمانی منزوی می‌شوند.

دولت ضامن خدمت به منافع عمومی و به‌عنوان بخشی از تقسیم کار بین بازیگران دولتی و خصوصی است. در این زمینه بازیگران خصوصی تحت نظارت

ساختارهای قدرت در داخل کشور خود و به‌طور فزاینده‌ای در سطح بین‌المللی، قاطع‌تر شده‌اند» (کوتس و دیوید، ۲۰۰۲، ۵۳۱). به چالش کشیدن چنین ساختارهای قدرت از طریق کمپین‌های فعال بسیج‌کننده امکان‌پذیر است. ثالثاً، به دلیل موفقیت کمپین‌های مختلف در تمامی ابعاد و زمینه‌ها، سازمان‌های غیردولتی تشویق شدند تا نقش جدیدی در بسیج در راستای کاهش فقر ایفا کنند.

جهت بررسی تأثیر تلاش‌های بسیج‌کننده سازمان‌های غیردولتی بر کاهش فقر باید اذعان داشت که تجزیه و تحلیل چنین تأثیری دشوار است، زیرا «بسیج عمومی هماهنگ نیست» و بنابراین تغییر ناشی از آن خطی نیست. بسیج عمومی به همکاری بستگی دارد. برای ارزیابی مؤثر تأثیر تلاش‌های بسیج‌کننده جامعه مدنی، همچنین لازم است ارزش‌های دنبال‌شده، تغییرات ایجادشده و رویکرد انعطاف‌پذیری که توسط بسیاری از سازمان‌های غیردولتی اتخاذ شده است در نظر گرفته شود. (کوتس و دیوید، ۲۰۰۲، ۵۳۹). در واقع می‌توان گفت، بسیج عمومی را می‌توان وسیله‌ای مؤثر برای ترویج کاهش فقر با الهام بخشیدن به حاشیه‌نشینان و فقرا برای سازمان‌دهی خود و دفاع از حقوق خود در نظر گرفت. جنبش‌های بسیج‌کننده می‌توانند با جلب توجه مردم به مبارزات فقرا، گسترش «سیاست امید» و الهام بخشیدن به فقرا و محرومان از طریق نشان دادن اینکه تغییر امکان‌پذیر است، کاهش فقر را ترویج کنند.

در حوزه کاهش فقر شهری، بسیاری از سازمان‌های غیردولتی محلی و بین‌المللی نیز با حمایت از حقوق شهروندی و تحت فشار قرار دادن مقامات محلی برای ارائه زیرساخت‌های کافی، خدمات و مالکیت زمین به فقرا به دنبال کاهش فقر شهری هستند (میتلین^۵ و ساترثویت^۶، ۲۰۰۴a، ۱۸). با این حال، برای اینکه سازمان‌های غیردولتی به‌طور

کاهش فقر فعالیت می‌کنند، یعنی توانایی آن‌ها در دفاع از ارزش‌هایی که برابری را ترویج می‌کنند و نقش آن‌ها در صدابخشی به فقرا، لابی کردن سیاست‌گذاران و کمک به ارائه خدمات. با وجود این موارد، بدون شک سازمان‌های غیردولتی می‌توانند با «دستیابی به فقیرترین‌ها» در کاهش فقر نقش داشته باشند (لاوسون^۱ و همکاران، ۲۰۰۹) و این امر را می‌توانند به‌وسیله لابی کردن با دولت برای تغییر سیاست و ارائه خدمات اجتماعی انجام دهد (ون روی^۲ و رایبسون، ۱۹۹۸، ۳۹-۴۲). سازمان‌های غیردولتی آلمان با سه رویکرد توانسته‌اند کاهش فقر را ترویج دهند: (۱) فشار برای تغییرات ساختاری و اجتماعی [بسیج عمومی]، (۲) لابی کردن با دولت برای اصلاحات در جهت حمایت از فقرا [تغییر سیاست] و (۳) تأمین نیازهای اساسی [ارائه خدمات].

۵/۱/۳ بسیج عمومی

یک حوزه کلیدی که سازمان‌های جامعه مدنی از طریق آن به دنبال کاهش فقر هستند، بسیج عمومی است. در سال‌های اخیر، موفقیت سازمان‌های غیردولتی، نقشی را که بسیج عمومی می‌تواند در ترویج سیاست‌های ضد فقر ایفا کند، نشان داده است. کوتس^۳ و دیوید^۴ (۲۰۰۲) استدلال می‌کنند که «کار بسیج عمومی به جدیدترین اشتیاق برای افراد و سازمان‌های درگیر در ارائه خدمات به نیازمندان تبدیل شده است.» (کوتس و دیویس، ۲۰۰۲، ۵۳۰). استفاده سازمان‌های غیردولتی از فعالیت‌های هماهنگ‌کننده در همه سطوح به دلایل مختلفی نیاز دارد. اولاً، درک آن‌ها از فقر و محرومیت عمیق‌تر شده است. ثانیاً، زمینه‌ای که سازمان‌های جامعه مدنی در آن فعالیت می‌کنند در نتیجه افزایش اندازه و ظرفیت سازمان‌های غیردولتی تغییر کرده است. در نتیجه، «سازمان‌های غیردولتی و جنبش‌های اجتماعی در به چالش کشیدن

4 - David
5 - Mitlin
6 - Satterthwaite

1 - Lawson
2 - Van Rooy
3 - Coates

توضیح می‌دهند که «اگرچه سازمان‌های غیردولتی به‌طور مؤثر برای ارائه خدمات و مراقبت به گروه‌های فقیر و آسیب‌پذیر کار می‌کنند و ظرفیت خود را برای مدیریت مسائل فقر در سطح جامعه بهبود می‌بخشند، اما فاقد ساختارها و مکانیسم‌هایی برای کار در سطح جامعه و سیاست هستند» (هیوز و آتامپوگر، ۲۰۰۵، ۱۳). برای بهبود عملکرد جامعه مدنی در حوزه تغییر سیاست، ایجاد ظرفیت سازمان‌های جامعه مدنی مهم است. برای لابی مؤثر با دولت برای اصلاحات سیاستی، لازم است که سازمان‌های جامعه مدنی شراکت ایجاد کنند و شکاف‌ها را بین کارکنان خود، جوامع محلی و سیاست‌گذاران پر کنند. بنابراین، سازمان‌های جامعه مدنی می‌توانند با درک نقاط قوت و ضعف، ارتقای درک خود از فقر و کاهش فقر، ایجاد حس مسؤلیت‌پذیری دولت، ایجاد ظرفیت‌های خود و ایجاد ائتلاف با سایر سازمان‌های جامعه مدنی، در القای سیاست‌های حامی فقرا موفق شوند (هیوز و آتامپوگر، ۲۰۰۵، ۱۹). آن‌ها باید به‌طور مؤثر از فضایی که در اختیار دارند برای توانمندسازی شهروندان خود استفاده کنند و سیاست‌های جدیدی را به‌کار گیرند که به نفع حاشیه‌نشینان باشد.

ارائه خدمات

علاوه بر حمایت و تغییر سیاست، سازمان‌های جامعه مدنی به دنبال کمک به فقرا از طریق ارائه خدمات هستند. رحمان^۳ (۲۰۰۶) استدلال می‌کند که "بخش سازمان‌های غیردولتی به‌عنوان یک کل از تمرکز اولیه خود بر ترویج بسیج سیاسی و دولت پاسخگو، به ارائه غیرسیاسی خدمات اساسی تغییر کرده است" (رحمان، ۲۰۰۶، ۴۵۱). سازمان‌های غیردولتی از طریق ارائه خدمات به کاهش فقر شهری کمک می‌کنند و «اغلب نقشی را که سازمان‌های دولتی باید ایفا کنند، یاری می‌رسانند (میتلین و ساترثویت، ۲۰۰۴a، ۱۸). با این حال، یکی از مشکلاتی که سازمان‌های غیردولتی در ارائه

مؤثر از حقوق فقرای شهری دفاع کنند، باید قدرت چانه‌زنی این گروه‌ها را برای حمایت از حقوق خود و افزایش ظرفیت سازمان‌دهی و اقدام جمعی تقویت کنند.

تغییر سیاست

علاوه بر بسیج عمومی در راستای حمایت از حقوق فقرا، سازمان‌های جامعه مدنی اغلب با دولت برای اصلاحات خاص لابی می‌کنند تا سیاست‌ها را بیشتر به نفع فقرا نشان دهد. آن‌ها به دنبال ایجاد تغییر در سیاست و خطمشی با دنبال کردن تعدادی استراتژی هستند. اول، آن‌ها سعی می‌کنند دولت و تخصیص منابع آن را به نفع حاشیه‌نشینان نظارت کنند. ثانیاً، سعی می‌کنند یک بحث عمومی در مورد مشکلات مرتبط با فقر مطرح کنند تا بر طراحی سیاست‌ها تأثیر بگذارند، اتحادهای جدید ایجاد کنند، حامیان جدید به دست آورند و سیاست‌گذاران را تشویق به ایجاد برنامه‌هایی برای رسیدگی به این مشکلات کنند. بسیاری از سازمان‌های غیردولتی کار خود را با مقامات محلی شروع می‌کنند که مشکلات فقرا را مورد توجه خود قرار می‌دهند و به دنبال تغییر سیاست‌هایی هستند که مستقیماً معیشت فقرا را بهبود می‌بخشد. آن‌ها با شوراهای محلی کار می‌کنند تا مقبولیت خود را افزایش دهند و از یک رویکرد غیرتقابلی استفاده می‌کنند تا اطمینان حاصل کنند که به پیشنهادات آن‌ها گوش داده می‌شود (میتلین و ساترثویت، ۲۰۰۴b، ۱۸). بنابراین، سازمان‌های جامعه مدنی می‌توانند با ایجاد «روابط کاری» با سازمان‌های مربوطه، بر تدوین استراتژی‌های کاهش فقر تأثیر بگذارند.

موفقیت آن‌ها در تأثیرگذاری بر این استراتژی‌ها به عوامل متعددی بستگی دارد. اول، زمینه سیاسی و نقش بازیگران خارجی در تدوین استراتژی‌های کاهش فقر، یکی از عوامل مهم در توانایی سازمان‌های غیردولتی برای تأثیرگذاری بر تغییر سیاست هستند. ثانیاً، هیوز^۱ و آتامپوگر^۲ (۲۰۰۵)

3 - Rahman

1 - Hughes

2 - Atampugre

متعهد ماهر همراه باشد (رابینسون، ۱۹۹۲، ۳۴). بر این اساس، می‌توان گفت نقش سازمان‌های غیردولتی در حوزه ارائه خدمات باید مکمل دولت و حمایت از جوامع محلی باشد.

لازم به ذکر است که سه حوزه مذکور به صورت جزیره‌ای و جدا از یکدیگر نیستند و بین آن‌ها رابطه و پیوند تعاملی وجود دارد. به عبارتی آن‌ها را می‌توان به عنوان فضاهای تعاملی متفاوتی در نظر گرفت که از طریق آن سازمان‌های غیردولتی می‌توانند بر کاهش فقر تأثیر بگذارند. علاوه بر این، هم‌زمان با پرداختن به کاهش فقر، سازمان‌های جامعه مدنی نیاز به اتخاذ اقدامات عملی و استراتژیک دارند. با این حال، تمرکز بر راه‌حل‌های عملی نباید اهمیت برداشتن گام‌های استراتژیک در جهت کاهش فقر را تضعیف کند (ابراهیم و هولم، ۲۰۱۰، ۲۷ - ۲۰). برای مثال، سازمان‌های رفاهی کاتولیک (کاریتاس) و کلیسای پروتستان / لوتری (دیاکونی) دو سازمان رفاهی بزرگ در آلمان هستند. آن‌ها در رابطه با دولت از حقوقی مشابه چهار سازمان رفاهی غیردولتی دیگر (سازمان رفاه کارگران، انجمن رفاه غیرمذهبی آلمان، سازمان یهودی و صلیب سرخ) برخوردارند. بیشترین لابی‌گری در سیاست‌گذاری اجتماعی توسط این شش سازمان انجام می‌شود. بنابراین مسأله جدایی بین کاریتاس و دولت نیست. مسأله رابطه بین سازمان‌های جامعه مدنی و دولت است، چراکه کاریتاس بخشی طبیعی از جامعه مدنی می‌باشد. کاریتاس برای کاهش فقر از سه رویکرد گفته‌شده در بالا یعنی بسیج عمومی، تغییر سیاست و ارائه خدمات استفاده می‌کند (بکر، ۲۰۱۵، ۳۰). سازمان‌های غیردولتی جهت بهبود عملکرد خود در ارائه خدمات به افراد نیازمند و کاهش فقر، به نوعی تعهد و التزام به منظور جوابگویی و پاسخ دادن به ذی‌نفعان نیاز دارند. غرض از مکانیسم‌های پاسخگویی، تعیین نوع مشکل و نقطه شروعی برای رفع آن است که در مبحث بعدی چگونگی انواع و

خدمات خود به فقرای شهری با آن مواجه هستند، عدم‌پایداری این خدمات به دلیل وابستگی زیاد سازمان‌های غیردولتی به منابع مالی خارجی، دشواری «مقیاس‌سازی» و ناتوانی آن‌ها در بازیابی هزینه‌ها است. یکی دیگر از مشکلات رویکرد ارائه خدمات برای کاهش فقر، جابجایی مسؤلیت و پاسخگویی و عدم‌پایداری است که در این صورت باید مسؤلیت دولت را برای ارائه خدمات کافی و کارآمد به فقرا تقویت نمود. کلیر^۱ (۲۰۰۰) چنین استدلال می‌کند که: «ارائه مستقیم کالاها و خدمات توسط سازمان‌های غیردولتی نباید مردم فقیر را به انتظار کمتری از دولت‌های خود وادار کند. برعکس، پروژه‌های سازمان‌های غیردولتی باید سازمان‌های مردمی و ظرفیت افراد فقیر را برای ادعاهای خود نسبت به منابع عمومی و پاسخگو نگه‌داشتن دولت ارتقا دهند» (کلیر، ۲۰۰۰، ۱۲۲). بسیاری از این سازمان‌های غیردولتی در ترویج کاهش فقر شکست می‌خورند، زیرا آن‌ها فرصت‌طلبانه صرفاً به دنبال منابع مالی خارجی هستند و برنامه‌های خود را فقط برای پاسخگویی به نیازهای اهداکنندگان به جای رسیدگی به نیازهای فقرا طراحی خواهند کرد. بسیاری از این سازمان‌های غیردولتی از درون دموکراتیک نیستند و در ترویج فرایندهای تصمیم‌گیری مشارکتی حتی در درون سازمان‌های خود شکست می‌خورند (هولم و ادواردز، ۱۹۹۶، ۹۶۶، بینگتون^۲ و تیله^۳، ۱۹۹۳، ۵۷، ساباتیینی^۴، ۲۰۰۲، ۹). با این وجود، هنوز اعتقاد بر این است که سازمان‌های جامعه مدنی به نحوی از مزیت نسبی نسبت به دولت‌ها و کمک‌کنندگان در ارائه خدمات به فقرا برخوردارند. اندازه و گسترش‌شان آن‌ها را در تماس نزدیک با ذینفعان پروژه‌های ارائه خدمات قرار می‌دهد.

از این رو، مداخلات موفق سازمان‌های غیردولتی برای کاهش فقر از طریق ارائه خدمات باید با سطوح بالای مشارکت عمومی، مدیریت قوی و کارکنان

3 - Thiele
4 - Sabatini

1 - Collier
2 - Bebbington

سالانه خواهد بود (بالدا^۲، ۱۹۹۴، ۷۲، چیسلم^۳، ۱۹۹۵، ۱۴۷). در عین حال، دولت‌ها می‌توانند از الزامات قانونی برای نظارت بر سازمان‌ها، به‌ویژه سازمان‌هایی که مضمون به فعالیت‌های خارج از قاعده هستند، سوءاستفاده کنند. فارغ از گزارش‌های قانونی، اهداکنندگان نیازمند گزارش‌های منظم از سازمان‌هایی هستند که در آن‌ها سرمایه‌گذاری می‌کنند. چنین گزارش‌ها و افشاگری‌های قانونی ابزارهای مهمی برای پاسخگویی هستند، زیرا داده‌های اساسی را در مورد فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی در دسترس (هم برای عموم و هم نهادهای نظارتی) قرار می‌دهند. ماهیت متمایز و ملموس آن‌ها باعث می‌شود به راحتی در دسترس باشند. با این حال، بخش عمده این گزارش‌ها بر گزارش‌دهی داده‌های مالی تنها با نشانه‌های محدودی از کیفیت کار سازمان‌های غیردولتی و تقریباً بدون توجه به مسائل دیگر تأکید می‌کند.

۵٫۲٫۲ ارزیابی و سنجش عملکرد

ابزار پرکاربرد دیگر برای تسهیل پاسخگویی شامل انواع مختلف ارزیابی، از جمله ارزیابی عملکرد و تأثیر است. از جمله سازمان‌های مردم‌نهادی که در آلمان از این شیوه پاسخگویی استفاده نموده، کراپ تراست^۴ است. کراپ تراست یک سازمان غیردولتی بین‌المللی مستقر در آلمان که با مأموریت «اطمینان از حفظ و در دسترس بودن تنوع محصولات برای امنیت غذایی در سراسر جهان» تأسیس شده است. چنین ارزیابی‌هایی معمولاً با هدف ارزیابی اینکه آیا و تا چه اندازه اهداف برنامه محقق شده‌اند، انجام می‌شوند و در تعیین بودجه آینده برای سازمان‌های غیردولتی بسیار مهم هستند. این ارزیابی‌ها ممکن است بر نتایج کوتاه‌مدت مداخله سازمان‌های غیردولتی متمرکز شوند (لوی^۵، ملتسنر^۶ و ویلداوسکی^۷، ۱۹۷۴، روچ^۸، ۱۹۹۹، ۲۲). ارزیابی‌های داخلی نیز معمول است که در آن کارکنان

سازوکارهای آن در سازمان‌های غیردولتی در آلمان تشریح خواهد شد.

۵٫۲ مکانیسم‌های پاسخگویی سازمان‌های غیردولتی آلمان

به‌طور کلی سازمان‌های غیردولتی از پنج مکانیسم پاسخگویی به شرح زیر استفاده می‌کنند:

قبل از بحث در مورد مکانیسم‌ها، تمایز بین آن‌هایی که «ابزار» و «فرایند» هستند مفید است. مکانیسم‌هایی که در دسته ابزار قرار می‌گیرند، اغلب در یک دوره زمانی محدود اعمال می‌شوند، می‌توانند به‌طور ملموس مستند شوند و همچنین می‌توانند تکرار شوند. از سوی دیگر، مکانیسم‌های فرایندی مانند مشارکت و خودتنظیمی عموماً گسترده‌تر و چندوجهی‌تر از ابزارها هستند، در حالی که کمتر ملموس و محدود به زمان هستند، اگرچه هرکدام ممکن است مجموعه‌ای از ابزارها را برای ارزیابی به کار بگیرند. برخی از مکانیسم‌ها مانند حسابرسی اجتماعی هم وجود دارد که در مرز فرایند - ابزار قرار دارد. این تمایزات در زیر با جزئیات بیشتر مورد بحث قرار گرفته است.

۵٫۲٫۱ بیانیه‌ها و گزارش‌های افشا

بیانیه‌ها و گزارش‌های افشا از جمله پرکاربردترین ابزارهای پاسخگویی هستند و اغلب توسط قوانین فدرال یا ایالتی در بسیاری از کشورها مورد نیاز است. برای مثال بسیاری از سازمان‌های غیرانتفاعی آلمان از جمله شرکت کارآفرینی خیریه^۱ که به دنبال معافیت‌های مالیاتی است، از این شیوه پاسخگویی استفاده می‌کند. با قانون معافیت مالیاتی و به‌ویژه برای نشان دادن اینکه فعالیت‌های آن عمدتاً برای اهداف آموزشی، خیریه، مذهبی یا علمی و برای منافع عمومی و نه خصوصی است. علاوه بر این، مقررات قانون آن‌ها همچنین اغلب شامل قوانین ثبت و گزارشگری می‌شود که شامل گزارش مالی

5 - Levy
6 - Meltsner
7 - Wildavsky
8 - Roche

1 - charitable entrepreneurial company
2 - Balda
3 - Chisolm
4 - charitable entrepreneurial company

تسهیل تغییرات سازمانی گسترده‌تر، به‌ویژه از طریق ظرفیت‌سازی و یادگیری سازمانی دارند.

۵،۲،۳ مشارکت

به‌عنوان یک مکانیسم پاسخگویی، مشارکت کاملاً از ارزیابی‌ها و گزارش‌ها متمایز است، زیرا یک فرایند است تا یک ابزار و بنابراین بخشی از روال‌های جاری در یک سازمان است. آرنشتاین^۳ (۱۹۶۹)، چهار تمایز کلی بین انواع مشارکت می‌توان قائل شد. در یک سطح، مشارکت به اطلاعاتی در مورد یک پروژه برنامه‌ریزی‌شده که در دسترس عموم قرار می‌گیرد، اشاره دارد. سطح دوم مشارکت شامل مشارکت عمومی در فعالیت‌های واقعی مرتبط با پروژه است و ممکن است به شکل مشارکت نیروی کار و بودجه‌ای برای اجرای پروژه و احتمالاً در نگهداری خدمات یا امکانات باشد. در سطح سوم، شهروندان قادر به مذاکره و چانه‌زنی بر سر تصمیمات با سازمان‌های غیردولتی یا سازمان‌های دولتی هستند یا حتی حق وتو بر تصمیمات را دارند. در نهایت، در مرحله چهارم مشارکت، ابتکارات خود مردم است که مستقل از سازمان‌های غیردولتی و پروژه‌های حمایت‌شده توسط دولت اتفاق می‌افتد. رابین وود یک سازمان غیردولتی زیست‌محیطی در آلمان است که برای عدالت زیست‌محیطی، حفاظت از آب‌وهوا و عدالت اقلیمی، مشارکت دمکراتیک برای همه، جنگل‌های سالم، چرخش ترافیک زیست‌محیطی بدون سوخت‌های فسیلی، انتقال درست انرژی، اتلاف و پایدار مبارزه می‌کند، جهت پاسخگویی و ارزیابی از شیوه مشارکت سود جسته است. روچ (۱۹۹۹، ۱۴۸) در مطالعه چندین ارزیابی تأثیر مشارکتی مشاهده کرد که «تمرینات مشارکتی در گروه‌ها می‌تواند دیدگاه‌های برخی افراد (مثلاً زنان یا کودکان) را نادیده بگیرد و علاوه بر این، دیدگاه‌های گروه‌های مسلط را معتبر و مشروع می‌سازد، در نتیجه قدرت آن‌ها را در برابر دیگران افزایش می‌دهد.»

سازمان‌های غیردولتی پیشرفت خود را، چه در راستای اهداف برنامه‌های تأمین مالی خارجی و چه در جهت اهداف و مأموریت‌های داخلی، ارزیابی می‌کنند.

ادواردز و هولم (۱۹۹۶ا، ۹۶۸) پیشنهاد می‌کنند که استفاده گسترده از چارچوب‌های منطقی و مشتقات آن‌ها ممکن است «با تأکید بیش‌ازحد بر اهداف کمی کوتاه‌مدت و ترجیح ساختارهای مدیریت سلسله‌مراتبی، پاسخگویی را مخدوش کند، چراکه تمایل را از پاسخگویی به حسابداری تغییر جهت می‌دهد. یکی از مشکلات مربوط به دیدگاه‌های سازمان‌های غیردولتی در ارتباط با ارزیابی است. ریدل^۱ (۱۹۹۹) دلایل متعددی را فهرست می‌کند که چرا سازمان‌های غیردولتی در مورد نیاز و هدف ارزیابی تردید دارند. از یک سو، فرهنگ سازمان‌های غیردولتی تمایل دارد بر عمل به‌جای تحلیل تأکید کند. علاوه بر این، تمایل ارزیابی‌های اهداکنندگان به تمرکز بر پروژه‌های مجزا، ارتباط آن‌ها را در بررسی محدود می‌کند.

یک نگرانی مهم که توسط سازمان‌های غیردولتی کوچک مطرح می‌شود این است که کارکنان و منابع محدود آن‌ها به دلیل ارزیابی و گزارش درخواست‌های سرمایه‌گذاران بسیار کم شده است. اهداکنندگان گاهی اوقات درک نمی‌کنند که الزامات ارزیابی پیچیده می‌تواند سازمان‌های کوچک (و حتی گاهی اوقات بزرگ) را تحت تأثیر قرار دهد و این‌که اندازه و ظرفیت سازمان‌های غیردولتی باید عوامل کلیدی در تعیین مقیاس ارزیابی باشند (ابراهیم، ۲۰۰۲). یکی دیگر از مشکلات این است که هدف ارزیابی و سنجش، مورد شک و تردید است. این تمایل وجود دارد که ارزشیابی را با ارزیابی عملکرد یکسان بدانیم. در حالی که انجام ارزیابی‌ها به‌منظور ارزیابی پیشرفت به‌سوی اهداف منطقی است (فاولر^۲، ۱۹۹۶). ارزیابی‌ها این پتانسیل را برای

3 - Arnstein

1 - Riddel

2 - Fowler

با این مشکل اعتماد عمومی مناسب باشد، خودتنظیمی مسیر تکمیلی را ارائه می‌کند که به سازمان‌های غیردولتی اجازه می‌دهد تا مستقیماً به مشکلات خود در سراسر بخش رسیدگی کنند.

با توجه به ماهیت ساختار حاکمیت جهانی و هنجارهایی که در آن استانداردها قرار گرفته و اجرا می‌شوند، شکل‌گیری کدهای سازمان‌های غیردولتی قابل‌اجرا در سطح بین‌المللی بسیار پیچیده‌تر است. برای مثال، واکنش‌های بشردوستانه به بلایای طبیعی و درگیری‌ها، اغلب سازمان‌های اهداکننده دوجانبه، سازمان‌های چندجانبه، سازمان‌های دولتی و سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی و محلی را شامل می‌شود. عملکرد سازمان‌ها در این محیط اغلب به عملکرد سایرین در سیستم وابسته است. تعدادی از این کدها در دهه گذشته شروع به ظهور کرده‌اند (فدراسیون بین‌المللی صلیب سرخ و جمعیت هلال‌احمر، ۱۹۹۴). خودتنظیمی از طریق کدهای رفتاری، بازرس‌ها و سایر راه‌هایی که در اینجا مورد بحث قرار نگرفته‌اند (مانند اعتباربخشی)، مکانیسم‌های مهمی را فراهم می‌کنند که از طریق آن سازمان‌های غیردولتی می‌توانند پاسخگویی به سرمایه‌گذاران، جوامع و خود را بهبود بخشند.

۵،۲،۵ حسابرسی اجتماعی

درنهایت، به‌عنوان مکانیزم دیگری از پاسخگویی، حسابرسی اجتماعی به فرایندی اشاره دارد که از طریق آن یک سازمان عملکرد اجتماعی و رفتار اخلاقی خود را ارزیابی، گزارش می‌دهد و بهبود می‌بخشد (گنلا^۳، پیلینگ^۴ و زدک^۵، ۱۹۹۸، ۲۱). حسابرسی اجتماعی فرایند پیچیده‌ای است که عناصر بسیاری از مکانیسم‌های پاسخگویی را که در بالا مورد بحث قرار گرفت را ادغام می‌کند. حسابرسی اجتماعی به‌طور گسترده توسط سازمان‌های غیردولتی پذیرفته شده است. مدل‌های مختلفی برای ارزیابی و بهبود عملکرد اجتماعی در

مسئولیت‌پذیری رو به پایین نیز می‌تواند از طریق ارزیابی مشارکتی افزایش یابد. جوامع نمی‌توانند با تهدید به برداشتن بودجه یا با اعمال مشروط، سازمان‌های غیردولتی یا اهداکنندگان را پاسخگو نگه دارند. به این ترتیب، مشارکت سیستماتیک جوامع در ارزیابی سازمان‌های غیردولتی و سرمایه‌گذاران یک مکانیسم کلیدی است که می‌تواند به افزایش اهرم آن‌ها کمک کند. به‌طور مشابه، پاسخگویی رو به پایین سرمایه‌گذاران به سازمان‌های غیردولتی مستلزم آن است که ارزیابی‌ها به‌طور سیستماتیک دیدگاه‌های سازمان‌های غیردولتی در مورد عملکرد تأمین‌کنندگان مالی را با ارزیابی‌های سنتی «بالا به پایین و بوروکراتیک» سرمایه‌گذاران سازمان‌های غیردولتی ادغام کنند (روچ، ۱۹۹۹، ۲۹). به این ترتیب، ابزارهای ارزیابی را می‌توان با فرایندهای مشارکت برای توسعه مکانیزم‌های پاسخگویی رو به پایین ترکیب کرد.

۵،۲،۴ خودتنظیمی

اصطلاح "خودتنظیمی" همان‌طور که در اینجا به کار می‌رود، به‌طور خاص به تلاش‌های سازمان‌های غیردولتی یا شبکه‌های غیرانتفاعی برای توسعه استانداردها یا کدهای رفتار و عملکرد اشاره دارد. کمک خرس‌دوستان^۱ یک سازمان غیردولتی بشردوستانه آلمانی است که در سال ۲۰۰۴ با هدف "واکنش سریع و اجتناب از هرگونه تشریفات غیرضروری در هنگام کمک به کودکان نیازمند" تأسیس شد و جهت پاسخگویی از شیوه خودتنظیمی استفاده می‌کند. سازمان‌های مردم‌نهادی که از این شیوه استفاده می‌کنند تا حدی در تلاش‌اند تصویر بخشی از وجه خود که در نتیجه رسوایی‌های عمومی یا ادعاهای اغراق‌آمیز عملکرد، از بین رفته را بازیابند (شوایتز^۲، ۲۰۰۱). در حالی که درجاتی از مداخله خارجی ممکن است برای مقابله

4 - Pilling
5 - Zadek

1 - Buddy Bear Help
2 - Schweitz
3 - Gonella

غیردولتی را محدود کرده است. شاید مهم‌ترین عامل هزینه باشد. فرایند حسابرسی اجتماعی می‌تواند بار قابل‌توجهی از زمان و هزینه را به‌خصوص بر سازمان‌های کوچک تحمیل کند (داوسون^۲، ۱۹۹۸). با اصرار بر سیستم‌هایی که ساده، واضح و بر اساس ظرفیت موجود سازمان‌های غیردولتی ساخته شده‌اند، می‌توان با پتانسیل حسابرسی‌های اجتماعی برای تحت فشار گذاشتن سازمان‌های غیردولتی با جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات اضافی مقابله کرد.

سازمان چتر توسعه و سازمان‌های غیردولتی بشردوستانه^۳ یک سازمان غیردولتی در آلمان است. این انجمن در سال ۱۹۹۵ تأسیس شد و از حدود ۱۴۰ سازمان تشکیل شده است. پیشینه آن‌ها در همکاری توسعه مستقل و مرتبط با کلیسا، کمک‌های بشردوستانه و همچنین آموزش توسعه، روابط عمومی و ارائه خدمات حمایتی است. هدف اصلی این سازمان ایجاد جهانی‌سازی عادلانه با تأکید ویژه بر ریشه‌کن کردن نابرابری و فقر جهانی است و به دنبال ادغام عناصر حسابرسی اجتماعی با تجربه خود در ارزیابی و حسابرسی است. (رینارد، ۱۹۹۸). با این وجود، ماهیت یکپارچه حسابرسی اجتماعی آن را به مکانیزم بالقوه ارزشمندی برای افزایش پاسخگویی تبدیل می‌کند.

ویژگی‌های کلیدی مکانیسم‌های پاسخگویی که در بالا مورد بحث قرار گرفت در جدول ذیل خلاصه شده است.

دهه گذشته پدید آمده‌اند که تفاوت‌های قابل‌توجهی بین آن‌ها وجود دارد.

طرفداران حسابرسی اجتماعی دلایل متعددی را ارائه می‌کنند که چرا سازمان‌های غیرانتفاعی باید این فرایند را اتخاذ کنند. ابتدا مزایای مدیریت داخلی را از نظر نظارت بر عملکرد ارائه می‌دهد. یکی از اجزای کلیدی حسابرسی اجتماعی، توسعه سیستم‌های اطلاعات اجتماعی و محیطی است. این امر به‌ویژه برای سازمان‌های غیردولتی مفید است که قبلاً سیستمی برای تجزیه و تحلیل و گزارش عملکرد اجتماعی خود ندارند. دوم، حسابرسی اجتماعی به‌عنوان مکانیزمی برای پاسخگویی، دیدگاه‌های ذینفعان (مانند جوامع و سرمایه‌گذاران) را قادر می‌سازد تا در توسعه یا بازنگری ارزش‌ها و اهداف سازمانی و در طراحی شاخص‌هایی برای ارزیابی عملکرد (یعنی پاسخگویی رو به پایین و بالا) در نظر گرفته شوند. سوم، حسابرسی اجتماعی می‌تواند به‌عنوان یک ابزار ارزشمند برای برنامه‌ریزی استراتژیک و یادگیری سازمانی عمل کند، اگر اطلاعات مربوط به دیدگاه‌های ذینفعان و عملکرد اجتماعی در فرایندهای تصمیم‌گیری بازخورد داده شود. چهارم، راستی‌آزمایی خارجی حسابرسی‌های اجتماعی راهی را برای سازمان‌های غیردولتی فراهم می‌کند تا شهرت عمومی خود را با افشای اطلاعات مبتنی بر شواهد تأییدشده به جای حکایات یا ادعاهای غیرمستند افزایش دهد (مایو^۱، ۱۹۹۶، ۹).

علیرغم مزایای آشکار حسابرسی اجتماعی، تعدادی از عوامل پذیرش آن‌ها توسط سازمان‌های

3 - Development umbrella organization and humanitarian non-governmental organizations

1 - Mayo
2 - Dawson

جدول ۱. ویژگی‌های مکانیسم‌های پاسخگویی سازمان‌های غیردولتی در آلمان

مکانیسم پاسخگویی (ابزار یا فرایند)	پاسخگویی به چه کسی؟ (به سمت بالا، پایین یا به سمت خود)	انگیزه (داخلی یا خارجی)	پاسخ سازمانی (عملکردی یا استراتژیک)
بیانیه‌ها/گزارش‌ها (ابزار)	--بالا به سرمایه‌گذاران و سازمان‌های نظارتی --به سمت پایین (به میزان کمتر) به مشتریان یا اعضای که گزارش‌ها را می‌خوانند	--الزامات قانونی --وضعیت مالیاتی --نیازهای مالی (تهدید خارجی از دست دادن بودجه یا وضعیت مالیاتی)	--در درجه اول عملکردی، با تمرکز بر نتایج کوتاه‌مدت
ارزیابی و سنجش عملکرد (ابزار)	--بالا به سرمایه‌گذاران پتانسیل قابل توجهی برای نزول از سازمان‌های غیردولتی به جوامع و از سرمایه‌گذاران به سازمان‌های غیردولتی	--نیازهای مالی (خارجی) --پتانسیل تبدیل شدن به یک ابزار یادگیری (داخلی)	--در حال حاضر عمدتاً کاربردی است، با امکان ارزیابی‌های استراتژیک بلندمدت
مشارکت (فرایند)	--از سازمان‌های غیردولتی به سمت مشتریان و جوامع رو به پایین است --داخلی به خود سازمان‌های غیردولتی --پتانسیل قابل توجهی برای نزول از سرمایه‌گذاران به سازمان‌های غیردولتی.	--ارزش‌های سازمانی (داخلی) --نیازهای مالی (خارجی)	--اگر مشارکت محدود به مشاوره و اجرا باشد، اساساً کاربردی است - استراتژیک: اگر مستلزم افزایش قدرت چانه‌زنی مشتریان در برابر سازمان‌های غیردولتی و سازمان‌های غیردولتی در برابر سرمایه‌گذاران باشد.
خودتنظیمی (فرایند)	--به خود سازمان‌های غیردولتی به‌عنوان یک بخش -- بالقوه برای مشتریان و اهداکنندگان	- از بین رفتن اعتماد عمومی به دلیل رسوایی‌ها و اغراق در دستاوردها (از بین رفتن سرمایه خارجی، از دست دادن شهرت داخلی)	- استراتژیک از این جهت که به تغییرات بلندمدت شامل کدهای رفتار مربوط می‌شود
حسابرسی اجتماعی (ابزار و فرایند)	--به خود سازمان‌های غیردولتی (با پیوند دادن ارزش‌ها به استراتژی و عملکرد) -- نزولی و صعودی برای ذینفعان	-- از بین رفتن اعتماد عمومی (خارجی) - ارزش‌گذاری عملکرد اجتماعی، زیست‌محیطی و اخلاقی هم‌تراز با عملکرد اقتصادی (داخلی)	-- تا حدی که بر رفتار یک سازمان تأثیر می‌گذارد، عملکردی دارد - استراتژیک تا حدی که بر تعامل سازمان غیردولتی و ذینفعان تأثیر می‌گذارد، برنامه‌ریزی بلندمدت را ترویج می‌کند و در کل بخش پذیرفته می‌شود.

که ملاحظه می‌شود، در موضوعاتی همچون امور توسعه‌ای، بشردوستانه، سلامت، بین‌المللی، صلح، علمی، عمران و آبادی، فرهنگ، گردشگری، محیط‌زیست و امور خیریه سازمان‌های مردم‌نهاد ایران و آلمان فعالیت دارند.

۶ مقایسه موضوعی سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران و آلمان

جدول ذیل، به مقایسه موضوع فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران و آلمان پرداخته است. همان‌طور

جدول ۲. موضوع فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران و آلمان

ردیف	موضوع فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران	موضوع فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد در آلمان
۱	آسیب‌های اجتماعی	—
۲	اجتماعی	—
۳	امور زنان	—
۴	امور زیرساختی توسعه	توسعه و مسکن
۵	امور هنری	—
۶	بشردوستانه	فعالیت‌های داوطلبانه بشردوستانه
۷	بهداشت و سلامت	سلامت
۸	تحکیم بنیان خانواده	—
۹	توسعه همکاری‌های بین‌المللی	بین‌المللی
۱۰	جوانان	—
۱۱	حفظ آثار فرهنگی و تاریخی	—
۱۲	حفظ صلح	صلح
۱۳	علمی	آموزش و پژوهش
۱۴	عمران و آبادی	توسعه و مسکن
۱۵	فرهنگی	فرهنگ
۱۶	کشاورزی	—
۱۷	گردشگری	گردشگری و تفریح
۱۸	محیط‌زیست و منابع طبیعی	محیط‌زیست
۱۹	مدیریت بحران	—
۲۰	مدیریت بهداشت، ایمنی، محیط‌زیست و کیفیت	—
۲۱	نیکوکاری و امور خیریه	خدمات اجتماعی
۲۲	ورزشی	—

موجبات جدایی هرچه بیشتر دو طرف از یکدیگر را فراهم کند. به بیان دیگر، اصل استقلال در عین وابستگی که در سازمان‌های مردم‌نهاد آلمان موجب هم‌افزایی و همکاری بین آن‌ها و دولت گردیده است، در همتایانشان در ایران صورت نپذیرد و فراتر از این، دو طرف بحث به جای توافق‌های سازنده به تقابل‌های مخرب گرایش پیدا کنند و در مقابل یکدیگر قرار گیرند.

۲. به‌زعم ویسی و عظیمی (۱۳۹۹) عدم‌وجود مشخصه‌های همچون شفافیت عملکردی سازمان‌های مردم‌نهاد و ایجاد بانک اطلاعاتی و همچنین تخصصی شدن و تقسیم کار بین سازمان‌های مذکور و دولت موجب گردیده است بین

در پاسخ به این سؤال که چرا در راستای استقرار نظام احسان و نیکوکاری، در ایران هم‌افزایی و همکاری بین این سازمان‌ها و دولت صورت نمی‌گیرد و از ظرفیت هر دو طرف به‌درستی استفاده نمی‌شود، می‌توان متناسب با دو بحث اصل تابعیت (استقلال در عین وابستگی) و پاسخگویی و شفافیت مطرح‌شده در خصوص سازمان‌های هم‌تا در آلمان پاسخ داد:

۱. مقیمی و ساغروانی (۱۳۹۹) بر این باور بودند که در ارتباط با سازمان‌های مردم‌نهاد و دولت، یک رویکرد امنیتی و ترس حاکم است. این مسأله به‌خودی‌خود باعث می‌شود که وابستگی به دولت در این سازمان‌ها به وجود نیاید و فراتر از این

هستند. از این رو می‌توان گفت، سیستم رفاهی آلمان در اروپا بی‌نظیر است و این مسأله ناشی از وجود سازمان‌های غیردولتی در کنار دولت در ارائه خدمات برای فقرا و نیازمندان است. در چنین شرایطی، دولت در جایگاه یک عنصر «توانمندساز» و «انیماتور (روح‌بخش)» قرار گرفت. سازمان‌های غیردولتی فعال‌تر و کارآفرینانه‌تر شدند و در حال دور شدن از سپر حفاظتی تبعیت دولت‌محور هستند. استقلال آن کمتر بر اساس قوانین و رویه‌های اداری و بیشتر بر پایه یک نهاد جامعۀ مدنی استوار است. امروزه، برخلاف پنج دهه گذشته، بخش غیرانتفاعی و غیردولتی آلمان، از جمله انجمن‌های رفاهی رایگان، می‌تواند به تنوع نهادی خود بیافزاید. دولت باید به جای تلاش برای حفظ وضعیت موجود، به نوآوری آن‌ها کمک کند و سازمان‌های غیردولتی می‌توانند با ایجاد حوزه‌ای از خودسازماندهی در کنار حوزه مدیریت دولتی و بازار از توسعه ساختارهای انحصاری جلوگیری کنند. در واقع، بخش غیرانتفاعی می‌تواند به میدان آزمایش ایده‌های جدید تبدیل شود. اینجاست که تبعیت به یک موضوع مدرن تبدیل می‌شود و استقلال دوباره معنا می‌یابد.

در بین مکانیسم‌های پاسخگویی، حسابرسی اجتماعی از جامعیت متمایزی برخوردار است. این مکانیسم یک پاسخ راهبردی است که می‌تواند به سازمان‌های غیردولتی در شکل‌دهی رویکردهای بلندمدت برای رسیدگی به مشکلات توسعه اجتماعی کمک کند، به‌ویژه از طریق مشارکت بهتر سهامداران در تصمیم‌گیری و پیوند دادن ارزش‌های سازمانی به برنامه‌ها. برای سازمان‌هایی که به دلیل محدودیت منابع درگیر شدن در فرایند حسابرسی اجتماعی در مقیاس کامل مردد هستند، پاسخگویی استراتژیک از طریق بازنگری در شیوه‌های موجود، مانند اصلاح ارزیابی‌های عملکرد کوتاه‌مدت برای تمرکز بر اثرات بلندمدت، امکان‌پذیر است.

بر مبنای نتایج برآمده از این پژوهش و در راستای الزامات استقرار نظام احسان و نیکوکاری می‌توان

سازمان‌های مذکور و دولت همکاری و هم‌افزایی صورت نگیرد. به نظر می‌رسد چنانچه دولت بتواند نقش یک نظام تنظیم‌گر و ریگولاتور را بر عهده بگیرد، بدین معنا که بتواند وظایف هر یک از سازمان‌های مذکور را تعیین نماید و یا سامانه‌ای جهت ذخیره اطلاعات آن‌ها راه‌اندازی کند و همچنین گزارش‌های ادواری از آن‌ها طلب نماید، زمینه و بستر استقرار نظام احسان و نیکوکاری در ایران فراهم می‌گردد، چراکه رکن رکن استقرار چنین نظامی بهره‌گیری حداکثری از توان و ظرفیت سازمان‌های دولتی و غیردولتی متولی امر خدمات‌رسانی به اقشار نیازمند و آسیب‌پذیر است.

۷ نتیجه‌گیری

در ارائه خدمات اجتماعی، سازمان‌های غیردولتی در آلمان برای شکل دادن و بهبود جامعه و تضمین حقوق اجتماعی تلاش می‌کنند. هدف آن‌ها حفاظت از حیثیت افراد، ایجاد یک زیست همراه با همبستگی در جهانی کثرت‌گرا و متعهد کردن خود در سراسر جهان به زندگی در آزادی، عدالت و صلح است. این سازمان‌ها در آلمان، مسؤلیت ایجاد یک جامعۀ عادلانه اجتماعی را بر عهده دارند. سازمان‌های مذکور حامی و شریک افراد محروم و مروج خودیاری و مشارکت، ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی و بنیان‌گذار همبستگی برای شکل دادن به رفاه عمومی هستند و در این زمینه با سایر سازمان‌های رفاه اجتماعی همکاری می‌کند و این کار را از طریق لابی سیاسی در هر سطح انجام می‌دهند و دولت را در مورد نیاز به خدمات اجتماعی یا بودجه برای خدمات اجتماعی متقاعد می‌کنند. انجمن‌های رفاهی در آلمان بر اساس ایثار کار می‌کنند. آن‌ها هیچ علاقه‌ای به کسب سود ندارند، بدین معنا که هیچ فردی به‌تنهایی نباید از پرداخت‌های نامتناسب زیاد یا از مخارجی که با اهداف انجمن همسو نیست، سود ببرد. سازمان‌های مذکور هیچ خطری برای جایگزینی دولت ندارند، چراکه دولت بزرگ‌ترین بازیگر در ارائه خدمات اجتماعی است. علاوه بر این، سازمان‌های بهزیستی در بازار اجتماعی رقیب

چند توصیه را در مورد سازمان‌های هم‌تا در ایران مطرح نمود:

مهم را به همراه خواهد داشت: ۱. تا حد زیادی از موازی کاری بین سازمان‌ها و نهادها ممانعت به عمل می‌آید. ۲. فرد مستحقی که مشمول کمک هیچ نهاد و سازمان یاری‌گری نباشد، وجود نخواهد داشت.

- در ارائه خدمات به محرومین، به سازمان‌های غیردولتی نیز اجازه فعالیت داده شود و آن‌ها را در فرایند سیاست‌گذاری دخیل نمایند، در این صورت، سازمان‌های غیردولتی احساس مفید بودن خود را از دست نمی‌دهند، اعتماد و سرمایه اجتماعی در جامعه افزایش می‌یابد و در نهایت جامعه مدنی که حلقه اتصال بین دولت و ملت است همچنان باقی می‌ماند و از بین نمی‌رود.

- یکی از نکات اساسی و کلیدی که باید به آن توجه نمود، این مسأله است که مأموریت و شرح وظایف سازمان‌های متولی حوزه حمایتی، متناسب با سطح توانمندی، قابلیت و امکانات مالی و انسانی باشد، چراکه در غیر این صورت، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری با شکست روبه‌رو خواهد شد.

- جهت ارائه هرچه بهتر خدمات به اقشار نیازمند و آسیب‌پذیر، یک تقسیم کار اصولی و مدیریت‌شده بین سازمان‌های دولتی و غیردولتی صورت گیرد. در چنین شرایطی از رخداد همپوشانی بین سازمان‌ها جلوگیری به عمل آمده و در ضمن این مسأله به هم‌افزایی بین آن‌ها منجر خواهد شد.

- جهت عملیاتی کردن پاسخگویی و شفافیت در سیستم تأمین اجتماعی (کمک‌رسانی نهادهای دولتی و غیردولتی)، سامانه‌ای مشخص راه‌اندازی شود که کار حسابرسی سازمان‌ها و نهادهای متولی حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و ارائه خدمات به آن‌ها را انجام دهد.

- دولت نقش نظارتی خود را حفظ نماید و از سازمان‌های دولتی و غیردولتی مرتبط با ارائه خدمات به نیازمندان گزارش‌های ادواری طلب نمایند. به عبارت دیگر، سازمان‌های مرتبط باید در مقابل دولت پاسخگو باشند و عملکرد خود را با شفافیت هرچه بیشتر به دولت گزارش دهند.

منابع مالی: این مطالعه حمایت مالی نداشته است.

سهم نویسندگان: هر دو نویسنده به یک اندازه در نگارش مقاله سهیم بوده‌اند.

تعارض منافع: نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی ندارند.

- خدمات‌رسانی به اقشار آسیب‌پذیر، فرد محور و بر اساس کد ملی آن‌ها باشد. چنانچه این اقدام تحقق پیدا کند، دو کارکرد

منابع

- بی‌تام، دیوید (۱۳۸۴). سرمایه‌گذاری اجتماعی، مسؤولیت مشترک، ترجمه سهراب رزاقی، تهران: نشریه کنشگران/دوطلب، ۲۵: ۱۵ - ۲۱.
- رزاقی، نادر و لطفی خاچکی، بهنام (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی، با تأکید بر رابطه آن‌ها با دولت، *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، دوره پنجم، ۱۱: ۱۲۸ - ۹۷.
- علی حسینی، محمدتقی (۱۳۸۲). *نظام تأمین اجتماعی آلمان*، تهران: موسسه کار و تأمین اجتماعی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۸). *جامعه‌شناسی*، منوچهر صبوری، تهران: انتشارات نی.
- لطفی خاچکی، بهنام و ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۹۸). مطالعه موانع شناساندن مسائل
- of constitutional democracy. Michigan: University of Michigan Press.
- Buckanan, J. M; Tollison, R. D. and Tullock, G. (1962.): *Towards a Theory of the Rent-Seeking Society*. College Station, Texas: Texas A&M Texas University Press.
- Cahill, Lisa S. (2004), *Bioethics and the common good*, Milwaukee, Wis: Marquette University Press.
- Chisolm, L. B. (1995). Accountability of nonprofit organizations and those who control them: the legal framework. *Nonprofit Management and Leadership*, 6(2), 141-156.
- Clayton, A. et al. (2000). Civil society organizations and service provision. Geneva, United Nations institute for social development, *Civil society and social movements programme Paper*, 2, 15 - 24.
- انجمنی، فاطمه (۱۳۸۳). *جامعه‌شناسی عمومی*، تهران: انتشارات شعاع.
- مقیم، محمد، ساغروانی (۱۳۹۹). تعادل نامتقارن در بستر سازمان‌های مردم‌نهاد، *فصلنامه مدیریت فرهنگ سازمانی*، دوره هجدهم، ۴: ۷۰۱ - ۶۸۳.
- ویسی، سیمین، عظیمی، میترا (۱۳۹۹). مطالعه جامعه‌شناسانه تحقق فضای همکاری در سازمان‌های مردم‌نهاد (مطالعه موردی: محله هرندی تهران)، *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۴(۳): ۱۴۱ - ۱۲۰.
- Anheier, H. K. (2004). *Civil society: Measurement, evaluation and policy*. London: Earthscan.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *American Institute of Planning Journal*, 35(4), 216- 224.
- Balda, J. B. (1994). The liability of nonprofits to donors. *Nonprofit management and leadership*, 5(1), 67- 83.
- Bebbington, A. and G. Thiele (1993). *NGOs and the state in Latin America: Rethinking roles in sustainable agricultural development*. London: Routledge.
- Becker, Thomas (2015). Religious organizations as providers of social services in Germany, *Religion and public policy*, 4: 25 - 29.
- Buchanan, J. and Tullock, G. (1962.) *The calculus of consent: Logical foundations*

- Coates, B. and David, R. (2002). 'Learning for change: the art of assessing the impact of advocacy work', *Development in Practice*, 12(3&4), 530-541.
- Collier, C. (2000). NGOs, the poor and local government, Selected essays from *Book of Development, NGOs, and Civil Society*. London: Oxfam GB, (1), 115- 123.
- Dawson, E. (1998). The relevance of social audit for oxfam GB. *Journal of Business Ethics*, 17(13), 1457- 1469.
- Ebrahim, A. (2002). Information struggles: the role of information in the reproduction of NGO-funder relations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 31(1), 85-113.
- Edwards, M. and Hulme, D. (1996a.) Too close for comfort? The impact of official aid on nongovernmental organisations, *World Development*. 24(6), 961-73.
- Edwards, M., & Hulme, D. (1996b). *Beyond the magic bullet: NGO performance and accountability in the post-Cold War World*. West Hartford, CT: Kumarian Press Book.
- Fowler, A. (1996). *Assessing NGO performance: difficulties, dilemmas, and a way ahead*, West Hartford, CT: Kumarian Press Book, 169-186.
- Gonella, C. , Pilling, A. , & Zadek, S. (1998). *Making values count: contemporary experience in social and ethical accounting, auditing, and reporting*. London: Certified Accountants Educational Trust.
- Helmut, K. A. (2009). Third sector independence and the subsidiarity principle: A comparative historical essay on Germany, STVS (independence), United Kingdom: *Working paper*, (3), 24 - 54.
- Hughes, A. and Atampugre, N. (2005). 'A critical look at civil societies' poverty reduction monitoring and evaluation experiences', *Participatory learning and action* 51: Civil society and poverty reduction. London: *International Institute for Environment and Development*, (9), 10-20.
- Hulme, D. and Edwards, M. (1996). 'Too close for comfort? The impact of official aid on nongovernmental organizations', *World Development* 24(6), 961-973.
- Hulme, D. and Edwards, M. (1997). *NGOs, States, and Donors: An overview*, Basingstoke: *World Development*, (15), 3-23.
- Ibrahim, Solava and Hulme, David (2010). *Has civil society helped the poor? - A review of the roles and contributions of civil society to poverty reduction*, University of Manchester: Brooks World Poverty Institute.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (1994). *Code of conduct for the International red cross and Red crescent movement and non-governmental organizations (NGOs) in disaster relief*. Geneva: International federation of red cross and red crescent societies.
- Lawson, D. , Hulme, D. , Matin, I. and Moore, K. (2009). (Eds.) *What Works for the Poorest: Knowledge, Targeting, Policies and Practice*, Rugby: Practical Action Publishing.
- Levy, F. , Meltsner, A. J. , & Wildavsky, A. (1974). *Urban outcomes: schools, streets, and libraries*, California: University of California Press.
- Mayo, E. (1996). *Social auditing for voluntary organisations (A Volprof Telethon Fellowship report)*, London: New Economics Foundation.
- Mitlin and D. Satterthwaite (Eds.) (2004). *Empowering Squatter Citizen: Local government, civil*, London: Routledge.
- Mitlin, D. and Satterthwaite, D. (2004a). Introduction in D. Mitlin and D. Satterthwaite (Eds.) *Empowering squatter citizen: Local government, civil*

- society and Urban Poverty Reduction. London: Earthscan, 3-21.
- Mitlin, D. and Satterthwaite, D. (2004b). *The role of local and Extra-Local organizations*, London: Routledge.
- Moore, M. (1993.) *The emergence of the government agenda: Some Milestones*, *IDS Bulletin*, 24(1), 1-7.
- Putnam, R. D. (1993.) *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Rahman, S. (2006). Development, democracy and the NGO Sector: Theory and evidence from Bangladesh, *Journal of Developing Societies*, 22 (4), 451-473.
- Raynard, P. (1998). Coming together: a review of contemporary approaches to social accounting, auditing and reporting in non-profit organisations. *Journal of Business Ethics*, 17(13), 1471-1479.
- Reisch, Michael, ed. (2018). *For the common good: Essays of Harold Lewis*. New York: Routledge- Brunner.
- Riddel, R. C. (1999). *Evaluating NGO development interventions*, London: Routledge.
- Robinson, M. (1992). *NGOs and rural poverty alleviation: implications for scaling-up*, London: Routledge.
- Robinson, M. (1993). *Governance, democracy, and conditionality: NGOs and the new policy agenda*, Oxford: University of Oxford.
- Roche, C. (1999). *Impact assessment for development agencies: learning to value change*, London: Oxfam GB.
- Sabatini, C. (2002). Whom do international donors support in the name of Civil society? *Development in Practice*, 12 (1): 7-19.
- Sanyal, B. (1994). *Cooperative autonomy: The dialectic of State - NGOs relationship in developing countries (RS 100)*, Geneva: International Labour Organization.
- Schweitz, M. L. (2001). *NGO network codes of conduct: accountability, principles, and voice*. Paper presented to the international studies association annual convention, Chicago: Illinois.
- Van Rooy, A. (1998). *Civil society as idea: An analytical hatstand?*, London: Earthscan.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی